

GULYÁS JÓZSEF
(1885—1954)

Hasznos élet volt a Gulyás Józsefé, egész pályáját magas munkaerkölc s jellemezte. Tanítványai szerint minden óráját megtartotta, pontosan csöngetéstől-csöngetésig, akkor is, ha sütött róla a láz. Debrecen fia, az Eötvös Kollégiumból hamarosan Sárospatakra került. A százezerkötetes könyvtár lett az otthona. Valóságos aranybányák ezek a mi régi gyűjteményeink, szinte minden lépés jutalmazza a kutatót. Gulyás József fáradhatatlan hűvvel vetette rá magát a pataki Kollégium kincseire, bőven hozott föl belőle értékeket.

Típusa volt a szerény vidéki tudósnak. Nem tűzött maga elé nagy feladatokat, megelégedett Harsányi István mellett a munkatárs szerepével. Kivételes helyemlékezettel gyorsan tájékozódott a kötetek légiói közt, s élete végéig gondozta a könyvtárt, kalauzolta látogatóit. Nem utasított vissza semmiféle megbízást vagy szolgálatot; a kisparosok épúgy számíthatnak egy-egy előadására, akár a református egyház. Magántanár lett a debreceni egyetemen, — úgy osztotta be óráit, hogy soha ne menjen pataki tanrendje rovására. Állandóan dolgozott, publikált, kisebb-nagyobb tanulmányt, adatközléseket, mégis egyre inkább az »ottelejtett ember« hatását keltette. Szinte csak véletlen elszólásaiból derült ki, mekkora területét utazta be Európának s mennyire otthonos a világirodalomban. Diákjai egyre inkább hiányolták, hogy alig jutott Adynál tovább. A felszabadulás után a marxista irodalomszemlélettől még távolabb maradt. Egy ideig ugyan dolgozott, hiszen alapjában haladó gondolkodású volt s mindig vonzotta a népköltészet. De azt már elhárította, mikor be akartam vonni Csokonai kritikái kiadásába. Számítani azonban lehetett rá egy-egy részletproblémában, míg csak futotta az erejéből.

Legnagyobb érdeme, hogy Harsányi Istvánnal együtt ők ketten tették hozzáférhetővé Csokonai csaknem teljes hagyatékát. Ezzel is a polgárosodás frontját erősítették, az ellenforradalom kezdetétől fogva. Ehhez képest elenyésző hibájuk, hogy nem ellenőrizték Toldy Ferenc és Ferenczi Zoltán időrendjét, szétdobálták Csokonai hátrahagyott verseit. A tőke hajszalta őket mennél gyorsabb munkára, nem is dolgoztak mindig a leghitelesebb kéziratokból. Így is belőlük táplálkoznak 1922 óta mind a Csokonai-tanulmányok, mind az újabb kiadványok. Gulyás József tovább folytatta a költő alkotásainak föl kutatásait Harsányi halála után is (1928). Ő ásta elő a legkurucabb versét (*Őh szegény országunk!*) s a legradikálisabb prózai műveit (*A szamar és a szarvas, A természeti morál*). Névtelen hőstettek voltak ezek Szűz Mária országában: Horthy m. kir. köztársaságában. Juhász Géza

Választmányi ülés

1954 március 15-én kibővített választmányi ülést tartott a Társaság, amelyen a Vezetőség és a Választmány tagjain kívül megjelentek az idősebb irodalomtörténész-nemzedék meghívott tagjai.

Barta János ügyvezető elnök bevezető beszámolójában többek közt a következőket mondta:

»Társaságunk az újjászervezés óta eltelt öt esztendőben megalkotta azokat a szerveket és eszközöket, amelyek képessé teszik

a magyar klasszikus irodalom hagyományainak feltárására és gondozására. Folyóiratunk — a megjelenésében előadódó zökkenők ellenére is — fontos tényezővé lett, főként elvi elméleti tanulmányaival és a fiatal, kezdő kutatók számára nyújtott első nyilvánosság-gal. A Magyar Klasszikusok sorozat új utakat tör a népszerű kiadványok terén, s ma már a dolgozók tízezrei felé közvetíti irodalmunk nagyjait. A Nagy Magyar Írók sorozat több kötete túlmenően a népszerűsítő feladaton, szaktudományunkat is lényegesen előbbre vitte.

Társaságunk újjászervezésének és működésének legfőbb eredményét abban látom, hogy megadta a magyar irodalomtörténeti kutatásnak a szilárd egyértelmű világnézeti alapot. Az elmúlt néhány év irodalomtörténeti produkciója, a munkaközösségekben, egyetemen és az Akadémián folyó munka bizonyítja, hogy szaktudományunk marxi-lenini szemlélete kiállotta a próbát.

Ötéves működésünknek azonban hibái és mulasztásai is voltak.

1. Ahogy újjászervezett Társaságunk munkája megindult és első eredményei nyilvánosságra kerültek, kutatóinkban és közönségünkben az izgató kérdéseknek egész sora merült fel. Nemcsak a középiskola és az egyetemi oktatás sürgetett bennünket bizonyos alapvető kérdések tisztázására, de nélkülözhetetlennek látszott ez a tisztázás a marxi-lenini elmélettel legbensőbb mértékben megismerkedett kutatók munkájának továbbfolytatásához is. Az a kérdés- és problémaövezet, amely *Révai József* és *Horváth Márton* tanulmányai nyomán, majd saját kutatóink és közönségünk körében feltámadt, önmagában maga is egyik bizonyítéka a marxi-lenini irodalomszemlélet termékenyítő erejének. Konkrét munkánkban azonban elszakadtunk ezektől a széles körben felmerült igényektől. Könnyű lenne felsorolnom azokat a problémákat, amelyeknek megoldását évről-évre egyik beszámoló a másiknak hagyományozza tovább anélkül, hogy maga a konkrét megoldáshoz hozzájárulna. Nagyobbigényű munkáink egyrésztében folytonosan kénytelenek vagyunk fenn tartásokkal élni; megállapításainkat ideigleneseknek jelentjük ki mindaddig, amíg sor nem kerül bizonyos alapvető kérdések tisztázására.

2. Ha másodikkak az irodalmi hagyományok leszűkítését említjük, ez a vád a mi munkánkra csak bizonyos korlátozott értelemben vonatkozhat. Felszabadulás utáni irodalmi eszmélkedésünknek az a stádiuma, amikor a három forradalmi költő: *Petőfi*, *Ady*, *József Attila* személyében merült ki irodalmunk minden haladó hagyománya, voltaképpen még az újjászervezésünk előtti időre esik, s talán rámutathatunk arra, hogy ennek a kis körnek a bővítése nem kis részben a Társaságunkba tömörült kutatók érdeme volt. *Kazinczy*, *Çsokonai*, *Arany* és mások elismertetése felé mi tettük meg az első lépéseket. Az azonban már mindenestre a mi fogyatkozásunk, hogy jöideig csak eszmei hagyományt ismertünk, s behallgattuk a szemünket a nyelvi és formai hagyományok előtt. *Petőfinak*, *Arany*nak és a többi nagy klasszikusunknak műveit sem elemeztük ebből a szempontból. De elmulasztottuk azoknak az íróknak tanulmányozását is, akiknek műveiben a nyelv és stílus különleges szerephez

jut. Elég ezzel kapcsolatban *Pázmányra*, *Berzsenyre*, *Babitsra* és *Kosztolányira* utalni. Jóval nagyobb és súlyosabban hibáztatandó a hagyományok iránti közömbösségünk multbeli nagy irodalomtörténészeink és kritikusaink esetében. Az ő műveket egyszerűen meg se próbáltuk mérlegre tenni, — azt mondhatom: rövid úton, válogatás nélkül elutasítottuk. Az is előfordult, hogy eredményeikre támaszkodtunk, de róluk magukról nem mertünk véleményt nyilvánítani.

3. Az egyetemen dolgozó kártyások alighanem valamennyien tapasztalták, hogy hallgatóink, szakdolgozóink legkedveltebb munkaterülete a huszadik század. Furcsa ellentétben áll ezzel az a tény, hogy valamennyi munkaközösségünk közt éppen a huszadik századi működik a leggyöngébben. Igaz, hogy az erre a területre merészkedő kutatót is a nyílt kérdések, a megoldatlan értékelések vermei fenyegetik elnyeléssel — elég csak a Nyugatra és különböző vezérkaraira hivatkozni. Már közgyűlésünk utalt arra, milyen jelentős feladat volna a még elérhető kortárs- emlékek összegyűjtése.

Huszadikszázadi munkánk általános gyöngeségének van aztán még egy súlyosabb velejárója: az, hogy alig van valamelyes kapcsolatunk a jelenirodalmával. A mi részünkre felrögható, hogy folyóiratunk vagy felolvasásaink az utóbbi években élő íróink-költőink-kritikusaink közt sűrűn zajló vitákban egyáltalán nem foglalnak állást, sőt nem is regisztráljuk ezeket a vitákat. A másik rész felé már közgyűlésünk leszögezte, hogy az fröszövétségben nem él az igény az Irodalomtörténeti Társasággal való együttműködésre; a maguk vitáiban nem tartanak számot az irodalomtörténészek közreműködésére. Élő íróink nagyrésze nem érdeklődik az irodalomtörténet és az esztétika iránt; nem mélyülnek el irodalmunk nagy alakjainak műveiben. Évek óta hangoztatott panasz ez is; nem tudom, szolgálhat-e némi mentségül az a körülmény, hogy az Akadémia első osztályát szintén erős elszigetelődés és közöny jellemzi a jelen irodalma iránt.

4. Annak, hogy Társaságunk a szocialista Magyarország-adta gazdag munkalehetőségeket nem tudta teljes mértékben kihasználni, nem utolsó oka volt szűkkeblőségünk és helytelen magatartásunk a nemmarxista irodalomtörténészek iránt. A fordulat éve és Társaságunk újjászervezése az addig nem valami homogén magyar irodalomtörténésztáborban erős polarizációt idézett elő. Értékes kutatóink egyrésze félreállt, elhallgatott, egyrészt a multban tanúsított magatartása kényszerűen állította félre. Másrészt úgy tudta, hogy a marxi-lenini világnézet irányában tanúsított fenntartásai már eleve kizárják azt, hogy velünk együtt dolgozhasson. Társaságunk ismételtén bírálta saját

káderpolitikáját, meg is próbált különböző utakon-módokon új kadereket felszínre hozni, de ugyanakkor elhanyagolta a félreállók és visszahúzódkók problémáját. Ezek jórésze mindmáig megőrizte kutató kedvét és irodalmunk iránti szeretetét; — egyikük-másikuk jelentős munkákat alkotott, s olykor olyan mulasztásokat pótoltak, amelyek pótlását mi magunk nem szorgalmaztuk. Nem használta fel Társaságunk azokat a nagy értékeket, amelyek *Horváth Jánosnak*, mindannyiunk tanítómesterének munkásságában találhatók. Horváthot annakidején a Császár Elemér-féle öncélú, tartalmatlan filológia egyszerűen szellemtörténésznek titulálta; ma már tisztán kell látnunk, hogy éppen ő volt az, aki a szellemtörténeti irány divatja idején a maga hatalmas filológiai tudásával, a tények iránti tiszteletével s az eszmei magyarázat mélységére irányuló igényével irodalomtörténetírásunkat az elsőkélyesedéstől megőrizte. Rendszerező elvei, szintetikus alkotásai közt számos olyan van, amelyre ma is építhetünk.

Általában a félreállókkal és visszahúzódkókkal kapcsolatban elköveltük azt a hibát, hogy nem bízunk a fejlődésükben, nem tulajdonítottunk kellő értéket megjelenő műveiknek, egynémelyiküket nem a mai munkája, hanem a bizonytalansággal ma már maga által sem vállalt multja alapján ítéltük meg. Nem próbáltunk meg olyan közös alapot keresni, amelyen velük együttműködhetünk. Így aztán eljutottunk oda, hogy Társaságunk nem lett igazán otthona a magyar irodalomtörténészeknek.

Most pedig, miután Társaságunk munkájának legfőbb eredményeit és fogatékosságait felvázoltam, próbáljak meg legalábbis néhány javaslat útján kijelölni azt az utat, amelyen hibáinkat megjavíthatjuk. Hogyan kell tehát a jövőben munkánkat irányítani?

1. Törekednünk kell arra, hogy ne csak szervezetenként fogjuk össze irodalomtörténészeinket, hanem szervezzük a megoldandó feladatokat is. Legfőbb fegyverünk, a magunk marxista-leninista szemlélete mindaddig csonka marad, amíg éppen a magyar irodalom fejlődésének alapvető kérdéseire is nem alkalmazzuk, s nem igyekszünk eltüntetni azt a hézagot, amely világnézetünk alapjai és gyakorlati munkánk között még mindig fennáll. Azzal számolnunk kell, hogy a közönség részéről fölmerülő elvi igényekkel a jövőben sem tudunk teljesen lépést tartani; de nem szabad belenyugodnunk munkánk elvi-elméleti színvonalának további stagnálásába. Vannak kérdések, amelyek megoldásában segítséget tud adni a szovjet irodalomtudomány; pl. a naturalizmusról igen értékes tanulmány jelent meg az Irodalomtudományi Értesítő egyik múltévi számában, de az így kapott

szempontokat sem vehetjük át mechanikusan.

Javaslatom tehát a következő: a nagy számú tisztázásra váró elvi kérdést munkaközösségeinkben, vitauléseinkben és folyóiratunkban fokozatosan napirendre kell tűzni, mégpedig előre történő felkérések és megbízások alapján. 1954—55-ös vitaulései naptárunkat már ilyen szellemben kell összeállítanunk; folyóiratunk szerkesztősége is bővítsé ki terveit ilyen irányban.

2. Az élő irodalommal való kapcsolatunkat, mint általában többi célunkat sem lehet pusztán határozatok révén megvalósítani. Legcélyszerűbbnek látszik, ha munkaközösségeink és vitauléseink műsorra tűzik időnként az éppen aktuális irodalmi kérdéseket. Folyóiratunk (miután rendszeres időközökben való megjelenését biztosítottuk) kísérje figyelemmel azokat a vitákat, amelyek élő irodalmunk kérdéseiről, az Irodalmi Újság és a Csillag hasábjain folynak, igyekezzék állástfoglalni, s a vitakérdéseket irodalomtörténeti és esztétikai szemszögből is megvilágítani. Ennek a tevékenységnek legfőbb irányítását pedig vállalnia kell huszadikszázadi munkaközösségünknek.

3. Bővíteni és fejleszteni kell munkaközösségeink, folyóiratunk és vitauléseink programját abban az irányban is, hogy fokozatosan beiktassuk irodalomtörténetírásunk és kritikánk hagyományainak értékelő felmérését. Azt hiszem, ennek a célnak megvalósítására közelebbi kapcsolatot kellene létesítenünk azokkal a kutatókkal, akik a tervezett egyetemi tankönyv egy-egy részének kidolgozására kaptak megbízást.

4. Személyi vonalon törekednünk kell arra, hogy kialakítsuk a magyar irodalomtörténészek szélesebb közösséget. Társaságunk munkássága a marxi-lenini társadalom- és irodalomszemlélet alapján áll, s ezt az alapvetőt a jövőben, mint már említettem, még inkább mélyítenünk és fejlesztenünk kell. Ez kétségtelenül megkülönböztet bennünket azoktól a munkatársainktól, akiknek a marxizmus-leninizmus világnézetével kapcsolatban még fenntartásaik vannak, s így azt nem tudták magukévá tenni. Ez a tény azonban nem lehet közöttünk válaszfal, és nem lehet az együttműködés akadálya.

Azt hiszem, van egy olyan közös alap, amely marxista és nemmarxista irodalomtörténészek együttműködését nemcsak hogy lehetővé teszi, de határozott eredményeket is ígér: nemmarxista irodalomtörténészeink jelentős része elismeri és helyesli hazánkban a néphatalmat, elutasítja a hódító háborúkat és a békében látja az emberiség fejlődésének zálogát, vállalja a részvételt a szocializmus építésében, tehát maga is részt kér a mi kultúrforradalmunkból, irodalmunk haladó hagyományainak feltárásával és tudatosítá-

sával, és egész működését a demokratikus hazaiság őszinte érzése irányítja. Társaságunk ehát mindenkit, aki ezt vallja és vállalja, kér és vár a közös munkára. Nem hisszük, hogy ezen az alapon még lehetnének visszahúzódók, akik a fent körvonalazott közös alapot nem vállalják. Ilyen együttműködés eddig is néhány esetben már konkrétan létrejött; olyan feladat, mint a Rákóczi-kor irodalmának feltárása, a maga nemzeti jelentősége révén már eddig is több marxista és nemmarxista irodalomtörténészt hozott össze közös munkára. A fent vázolt alapon nyitva áll a közeledés útja a polgári korszak olyan jelentős irodalomtörténetirői számára is, akik annakidején a vallásos-egyházias irányt képviselték irodalomtörténetírásunkban.

Nemmarxista kartársaink legtöbbjének megvan a maga jólismert önálló kutatási területe, amelynek további művelésével hasznára tud válni közös céljainknak. Azt kérjük tőlük, hogy a fent kifejtett elvi alapon vegyenek részt Társaságunk munkájában, vállaljanak feladatokat az irodalomtörténet öt éves tervében, látogassák munkaközösségeinket, írjanak folyóiratunkba, vállaljanak előadást és hozzászólást vitauléseinken. Ily módon többek között felvehetik a kapcsolatot fiatal irodalomtörténeti kutatóinkkal, a maguk nagy szakmai gyakorlatával támogathatják őket. Munka és feladat jut mindenkire bőven, s előrelátható, hogy köreinkben viták is fognak kialakulni. Még vagy ok azonban győződve, hogy ezek a viták minden esetben építő jellegűek lesznek.

A választmány valamennyi tagját és a meghívottakat pedig együttesen arra kérem: egészítsék ki szerény beszámolóim adatait és járuljanak hozzá ahhoz, hogy Társaságunk további munkájában a felsorolt hibákat és hiányosságokat ki tudja küszöbölni.

Barta János beszámolóját vita követte. A vita során elhangzott hozzászólásokból az alábbiakat emeljük ki:

Hegedűs Géza: Az előadás leglényegesebb pozitívuma, hogy olyan területeket kell egyre nagyobb arányokban bevonni az irodalomtörténeti kutatómunkába, amelyeket eddig elhanyagoltunk. A dráma- és színház-történet kutatása kicsit mostoha gyerke volt mindenfajta tudománynak. Nem volna-e helyes a különböző munkaközösségek mellé megszervezni a magyar színház- és drámatörténet-kutató munkaközösséget, annál is inkább, mert itt sokkal nagyobb teljesen felkutatatlan anyag van, mint bármelyik rokontudomány-ágban.

Zolnai Béla: Barta János beszámolója kiemelte az irodalomtörténeti kutatás néhány gyakran előforduló hibáját. Hasonló jelenségekkel magam is találkoztam.

Általánosan elterjedt módszer például, hogy egy régebben írt szakmunkát teljes

egészeben elutasítanak anélkül, hogy állításait pontról pontra megcáfolnák.

Elhanyagolta a marxista irodalomtudomány a határterületek művelését. Van az irodalomtörténetnek és a nyelvudományak közös területe, amely sok kutató számára könnyebben járható lett volna. Nagyon hasznos lett volna az irodalmi eszméknek kutatása. Gazdag anyagot lehetett volna feltárni a kódexirodalomtól kezdve, ahol irodalomról, nyelvről történnek nyilatkozatok a 16. században, de később is, egészen napjainkig, Adv Endre és József Attila ars poeticájáig. Ezeket mind össze kell gyűjteni, hogy legalább lássuk, hogyan gondolkoztak az irodalomról. Az irodalomról való gondolkodás, az irodalombölcsélet, az irodalom szempontjából való magatartás minden költőnél megelőzi az alkotást, ha nem is mindig tudatosan. A nagy költők mindig elmondják nézeteiket az irodalomról, eszmékről, a tárgyhoz való kapcsolatukról.

Tolnai Gábor javasolta, hogy a Társaság rendezzen mélyreható elvi vitát a szellem-történetről, és az irodalomtudomány egyéb elvi kérdéseiről. Vitázott azzal a fogalmazással, hogy »kényes kérdésekkel« kell szembenéznünk. Sem a Pázmány, sem a Babits kérdés, sem az ezekhez hasonló nem kényes kérdések. Legfeljebb azért látjuk így, mert elhanyagoltuk őket. Zolnai Béla szavaihoz kapcsolódva kiemelte az irodalmi nyelvre vonatkozó kutatások fontosságát. Pais Dezsőnek a szegedi nyelvészkongresszuson elhangzott előadását az irodalomtörténészek nagy haszonnal tanulmányozhatják. Tovább kell jutnunk ebben a tárgyban Pais Dezső kezdeményező lépése után.

Hozzászólásának végén a következőket mondta Tolnai Gábor: Irodalomtörténet-írásunkat az utóbbi években fenyegeti a provincializmus veszedelme. Folyóiratainkban nagyon ritkán olvashatunk külföldi könyvekről megjelent bírálatokat, ismertetéseket. Mi magunk is mind kevesebb külföldi szakirodalmat olvasunk. Az Irodalomtudományi Értesítő fontos feladatot tölt be, a szovjet és népi demokratikus, de nyugati országok haladó irodalmának ismertetése területén is. Barta János azt mondta, hogy kevésbé használják fel irodalomtörténészeink az Irodalomtudományi Értesítőt. Ha ez így van, rendkívül megdöbbentő, de megdöbbentőbb, ha csak ezt használjuk fel. Nem lehet külföldi eredményeket, élen a Szovjetunió irodalomtudományának eredményeit egyszerűen csak magyar fordításokban, egy negyedévenként megjelenő Értesítő által közvetíteni a magyar irodalomtörténetírás számára. Bizonyos értelemben az igény sincs meg bennünk külföldi munkák megismerésére, megismertetésére, a figyelem felhívására. Fontosnak tartjuk, hogy a nagy szovjet eredményeken túl nyugati

haladó kísérletekkel is foglalkozzunk, eredményeiket felhasználjuk, de hibáikkal vitakozunk.

Turóczy-Trostler József: Nagyon örülök annak, hogy itt is felvetődött a provincializmus ügye. Nemcsak az a súlyos baj, hogy nem olvassuk a dokumentációs kiadványokat, s nem olvasunk német, francia, angol haladó munkákat. Nagy veszedelem fenyeget abban, hogy al-problémákat vetünk fel neha azért, mert nem veszünk tudomást arról, hogy a problémák egy része el van intézve. A provincializmus ellen, a hatáskutatásnak primitív fajtája ellen harcolunk s nem foglalkozunk eléggé a haladó eszmék kutatásával.

Bóka László: Minden irodalomtörténésznek feladata, akarmilyen korrall foglalkozik is, hogy az élő irodalommal meglegyen a kapcsolata. Azokra, akikre legjobban számítunk azok lassanként az élő irodalom területéről, kisebb-nagyobb fázisokkal — mindig visszacsúsznak. Diakjaink viszont szívesen foglalkoznak huszadik-századi témákkal ugyanakkor, amikor mi elfordulunk tőle. A fiatalok között keressük meg munkatársainkat. Közülük igen sokan rendszeresen, komolyan foglalkoznak nemcsak a huszadik század irodalmával, hanem a most születő új irodalommal is.

Hankiss János: Kívánatos volna, hogy a szerkesztők a lektoralást ne bürokratizálják. Lehetőleg a szerzőre bizzák a felelősséget. Helytelen, hogy egy-két sor miatt, amiért senki sem vállalja a felelősséget, nem jelenik meg sok munka. Ha valaki egyszerű témáról ír cikket, javításokat lehet javasolni. De ha hallgatunk róla, nem batorítja a szerzőt. Azt hiszem, az sem fenyeget ma már, hogy a cikk egészen másként jelenik meg, mint ahogy a szerző megírta. De a folyóiratok munkatársaival való foglalkozásban még mindig sok a javítanivaló.

A választmányi ülés vitája alapján a Társaság Vezetősége a következő határozatokat hozta:

1. Irodalomtörténeti tanulmányosorozatot indítunk a Művelt Nép Könyvkiadó kiadásában, Sötér István szerkesztésében. A sorozatban kéthavonként jelenik meg egy-egy nagyobb tanulmány a magyar irodalomtörténet minden korszakáról, különösen a XX. század területéről.

2. Az Irodalomtörténet szerkesztőbizottsága negyedévenként, az új szám megjelenése után ülést tart. Megvitatja a megjelent számot és a szerkesztő beszámolóját a készülő cikkekről.

3. A Társaság őszi vitaüléssorozatában foglalkozni kell huszadik századi irodalmunk és irodalomtörténetírásunk fontos elvi kérdéseivel. A következő előadások megtartását tervezzük:

Juhász Géza: A népies írók mozgalma.

Kardos Tibor: A pozitívizmus.

Tolnai Gábor: A szellemtörténeti irány.
Nagy Péter: Irodalmi életünk fejlődése a felszabadulás után.

Ünnepségek Jókai Mór halálának 50. évfordulóján.

Május 4-én délelőtt megkoszorúzták az író síremlékét a Kerepesi temetőben, a Magyar Irodalomtörténeti Társaság nevében Baróti Dezső egyetemi tanár, az irodalomtudomány kandidátusa, a Társaság alelnöke helyezte el koszorút.

Délben Jókai Mór szabadsághegyi, a Normafa-út és az Eötvös-út sarkán álló szobrát koszorúzták meg. A magyar Irodalomtörténeti Társaság nevében Vargha Balázs szervezőtitkár helyezte el koszorút.

Május 5-én délelőtt koszorúzási ünnepséget rendeztek a Jókai-téri szobornál. Az ünnepségen Veres Péter Kossuth-díjas író mondott emlékbeszédet. A Társaság koszorúját Földessy Gyula Kussuth-díjas egyetemi tanár az irodalomtudomány doktora, helyezte el.

Május 5-én délután ünnepélyes keretek között megnyitották a Nemzeti Múzeumban a Jókai halálának 50. évfordulója alkalmából rendezett emlékkiállítás. Bóka László egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja nyitotta meg a kiállítást, majd a megjelentek megtekintették a kiállítást, amelyet az Országos Széchényi Könyvtár, az Országos Magyar Történeti Múzeum, a Petőfi Sándor Irodalmi Múzeum, a Magyar Irodalomtörténeti Társaság munkatársai rendeztek.

Május 5-én este a Magyar Írók Szövetsége, a Magyar Irodalomtörténeti Társaság, a Társadalom- és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulat és a Budapesti Városi Tanács emlékestet rendezett a Magyar Néphadsereg Színházában. Az emlékestet Jánosi Ferenc, a népművelési miniszter első helyetesen nyitotta meg. Hangsúlyozta, hogy 1954-ben Jókainak már tizenhat művét adjuk ki csaknem 320 000 példányban, a következő három évben pedig az írónak mintegy harminc műve jelenik meg 700 000 példányban. »Népünk szívébe fogadta Jókait — mondotta. Napjainkban a népkönyvtáraktól az országházig megújult erővel csendül fel szerte a hazában Jókai neve és fénylőn ragyog írónak és olvasóknak egyaránt példamutató művészete. Hiszünk benne, hogy a mutatott példa — követett példa lesz íróinknál is, olvasóinknál is. Magának vallja Jókait egész népünk: tanul mélyeséges humanizmusából, legyűrhetetlen bizakodásából, tanul hőseitől mind előbbre, mind magasabbra törni, tervezni és végezni. Legjobb, legszeretettebb fiait megillető tisztelettel és hálával hajtja meg előtte fejét az egész nemzet! Ezután Sötér István Kossuth-díjas egyetemi tanár,

az irodalomtudomány doktora mondott ünnepi beszédet. Az est második felében művészi műsorra került sor. Antal István zongoraművész előadta Liszt: XI. rapszódiaját. Palotai Erzsi részletet mutatott be Jókai Mór önéletrajzából. Ilosvai Katalin Jókai: »Jaj, be olcsó minálunk a föld« című írását adta elő. Szabó Sándor »Egy kis tréfa a Cabinet Noirban« címmel részletet mondott el az »Új földesúr«-ból. Gordon Zsuzsa, Horváth Jenő és Pataki Jenő Jókai Mór—Földes Mihály: »A köszívű ember fiai« című színművéből játszottak el részletet, majd Petőfi Sándor: »Jókai Mór« című versét Horváth Ferenc adta elő. A nagyszerű műsort Molnár István, a Magyar Népköztársaság érdemes művésze »Magyar képeskönyv« című népi táncképe zárta be a SZOT népi együttesének előadásában.

Május 9-én Jókai szülővárosában, Komáromban megnyitották a Jókai-szobát, amelyben az író komáromi ifjúságának dokumentumait, korának, életének és munkásságának emlékeit állították ki. Este a járási kultúrótthonban műsoros ünnepséget tartottak.

Tardonán, a Bükk rengetegében fekvő kis községben, Jókai szabadságharc utáni bujdosásának színhelyén rendezett emlékünnepegen Szabó Pál Kossuth-díjas író mondott ünnepi beszédet. Felavatták az iskola falán elhelyezett új emléktáblát. Sokan zarándokoltak el ahhoz a kis földszintes házhoz, amelyben Jókai rejtőzött a szabadságharc leverése után.

Kecskeméten emlékkiállítás nyílt meg május 9-én, amelyen Jókai festményeit, leveleit, könyveit mutatták be. Este az új kollégium dísztermében rendezett emlékünnepegyen Nagy Miklós egyetemi adjunktus ismertette a nagy író munkásságát.

Ünnepi ülés Móra Ferenc emlékére

A Magyar Néprajzi Társaság és a Magyar Irodalomtörténeti Társaság közösen rendezett ünnepi ülést Móra Ferenc születésének 75. évfordulóján. Koczogh Ákos Móra írói pályájáról, Balint Sándor a néprajzi működéséről, Banner János pedig a régészeti kutatásairól beszélt. Palotai Erzsi előadta »A család« c. elbeszélést. Az ülés Ortutay Gyula összefoglalójával ért véget.

Helyreigazítás

1. Az Irodalomtörténet 1954. 1. számában »Jókai és a Fekete gyémántok néhány kérdés e

c. tanulmány szerzője egy téves mondat helyreigazítását kéri. Az 53. lap e mondata helyett: »A Hon nyomdájában nyomják a Tánecsics szerkesztette Munkások Ujságát«. A helyes szöveg: »A Hon nyomdájában nyomják a Budapesti Munkásegylet hivatalos lapját, a Munkások Ujságát.«

2. Az Irodalomtörténet 1954. 2. számában, a Möricz Zsigmond: Elbeszélések III. c. szemleciikkben, a 234. lapon található következő mondat szövege hibás: „Két háborús írás, a már említett Sic itur és a kissé *mérsékelt* Unalmas nap a fronton, mely váratlanul érdekesen végződik. vagy Argilus és Tündér Ilona, egy Vörösmarty soraival bókoltató hadapródrol.“ A mondat helyes szövege: „Két háborús írás, a már említett Sic itur és a kissé *mesterkelt* Unalmas nap a fronton, mely váratlanul érdekesen végződik, vagy Argilus és Tündér Ilona, egy Vörösmarty soraival bókoltató hadapródrol.“

Munkaközössiégi ülés

A XIX. század második felének irodalmi folyóirataival foglalkozó munkaközösség 1954 május 13-án megvitatta Németh G. Bélának a Havi Szemle és a Magyar Szemle című folyóiratokról írt tanulmányát. Németh G. Béla tanulmányában röviden ismertette a folyóiratok jellegét, majd részletesen bemutatta világnézeti arculatukat. Ismertette Bodnár Zsigmond polemiaját Salamon Ferencel az 1848-as forradalom és Kossuth személyét illetően, a folyóiratban található Tiszakálmán ellenes támadásokat, a folyóirat köré tömörültek félelmét a proletárforradalomtól, a munkaszióprobléma megoldásában elfoglalt álláspontjukat. A folyóiratok irodalmi és kritikai rovatáról megállapította, hogy csak másodlagos szerepet játszottak. Néhány novella elemzésével és kritikai cikk bemutatásával bizonyította állítását. Foglalkozott a folyóiratok munkatársainak a kozmopolitizmus kérdésében való állásfoglalásával. Az előadást követő vitákban Bikácsy László, Dezsényi Béla, Horváth Zoltán Komlós Aladár, Rába György, Rejtő István és Sziklay László szolt hozzá. A hozzászólók legtöbbje értékelte Németh G. Béla tanulmányát és kisebb részletkiegészítéseket tettek. Legtöbbsen túlméretezettnek tartották a folyóirat világnézeti arculatát bemutató részeket és inkább az irodalmi és kritikai rovatának részletesebb bemutatását kérték.